

EKFRÄMJANDETS EXKURSION 2009 I VÄSTRA GÖTALAND

Nedtecknat av *Lars Dahlén*

Vem ska börja?

Från när och fjärran, hitkommandes med bil, buss och ett och annat udda transportmedel samlades ett 60-tal personer strax efter klockan ett utanför Hotel Billingshus. Här på Billingsens östra sida utgjorde utsikten över Skövde en vacker fond. Det var torsdagen den 10 september, solen sken och Ekfrämjandets exkursion 2009 skulle ta sin början. Tyvärr hade det uppstått en del manfall i ledningen. Exkursionen kunde därför inte öppnas vare sig av ordföranden Jan Linder eller vice ordförande Charlotta Kabo-Stenberg. Inte heller förre ordföranden Arne Minton som inte missat en exkursion på över 30 år var närvarande. Däremot fanns förrföre ordföranden Gustav Fredriksson på plats. Han fick därmed en liten förvarning av vad som kunde väntas när det gäller val av mötesordförande vid kvällens årsmöte. Nu kräver ju inte exkursionens högtidliga öppnande någon alldeles oerhörd ansträngning i förberedelser så undertecknad sekreterare tog därför tillfället i akt att hälsa Ekfrämjandets medlemmar välkomna till exkursionen. Eftersom huvudansvaret för exkursionen låg hos Skogsstyrelsens distriktchef i Skaraborg, Anders Wiborg, var det naturligt och befriande att genast lämna ordet till honom.

Anders gav sig raskt in på de praktiska förutsättningarna för de kommande två dagarna. Han gav även en kort be-



Anders Wiborg välkomnade Ekrämjandet till Skövde. Foto: H. Ulf B. Olsson.

skrivning av distriktet i allmänhet och platsen vi befann oss på i synnerhet. Höjden över havet där vi stod var 300 meter. Om någon var intresserad att se hur det blev med en fördubbling av den siffran så var det bara att klättra upp till toppen av den telemast som fanns i närheten. Ingen nappade dock på det erbjudandet. I stället kunde Anders se till att vi samlade ihop oss i buss och bil för färd en kort sträcka ner till Skövde för att besöka Olby Design AB.

Olby Design AB

Efter en lyckad färd utför var vi strax framme vid dagens första exkursionspunkt. Skälet till att vi stannade just här var att få höra hur en tillverkare av exklu-



Thomas Thörnquist i Ekfrämjandets styrelse presenterade Tina Olby för deltagarna. Tina berättade sedan om företagets produktion.

- Foto: H. Ulf B. Olsson.

siva träprodukter ser på råvaran. Vi möttes av Tina Olby som tillsammans med sin syster Kerstin driver företaget Olby Design AB. Man startade i Lerdala 1980 i en mindre skala. Några år senare flyttade man till nuvarande lokaler i Skövde och har numera även egen butik i Stockholm. Kerstin är den som ritat det mesta av möblerna. Skogsindustriernas Träpris 1988 vanns av Villa Olby, som ritades av Torsten Askergren, arkitekt SAR och Kerstin Olby. Kerstin Olby var även byggherre.

Man har mycket specifika krav på råvaran. Den ska vara kvistfri och färdigtorkad. Ett annat krav är att virkestyckena ska vara jämna i färgen, det får inte vara för stora färgskiftningar. Man köper helst okantat virke för att ha större möjligheter att själva plocka ut lämpliga ämnen. Ek och ask är de vanligaste träslagen och om inte färgskiftningarna är för stora vill man gärna också kunna använda alm och körsbär. I början köptes merparten av råvaran lokalt men det har blivit allt svårare att få tag på de rätta

kvaliteterna på nära håll, berättade Tina. Tillverkningen sker nästan uteslutande efter beställning. Efter presentation med mängder av följdfrågor från nyfikna och frågvisa exkursionsdeltagare gjordes en rundvandring i lokalerna. Det visades prov på företagets olika produkter, råvarulager och tillverkningsprocessen i olika stadier. Många eleganta små detaljer studerades särskilt noga. Tina berättade att förutom svårigheten att hitta den rätta råvaran är det också svårt att hitta snickare/träarbetare med rätta kunskaper och intresset. Någon brist på intresse från exkursionsdeltagarna var det däremot inte och tidsprogrammet började nu spricka lite för mycket. Thomas Thörnqvist samlade därför ihop den väl spridda skaran för att kunna tacka Tina för ett mycket intressant och givande studiebesök. Som ett litet bevis på Ekfrämjandets uppskattning överlämnade Thomas en ädellövbräda.

Flera stöd att välja på

Efter denna inomhusstart skulle resten av eftermiddagen tillbringas ute. Fortfarande sken solen och inga regnmoln var i sikte så med förtröstan ställdes färden något västerut från Skövde. Det blev inte heller nu någon längre bussresa utan vi var strax framme på en parkering i anslutning till ett betat odlingslandskap. Här bjöds inledningsvis på kaffe som välvilligt bekostats av Skogsstyrelsen. När detta var avklarat blev det en kort promenad in i den angränsande betesmarken. Här skulle vi få bekanta oss mer med de olika stöd som nu finns för markägare och som kopplar till ädellövet och bevarandet av naturbetesmarker. Anders Wiborg presenterade Per Olof Carlsson från Skogsstyrelsen och Alfred Akersten från Länsstyrelsen som nu skulle inviga oss i

bidragssystemens mysterier. Ädellövstöd av olika sorter, Gårdsstöd och Miljöersättningar m.m. m.m. Båda hade egna, privata, erfarenheter av stöden och kunde med egna exempel visa på både bra och mera komplicerade effekter som stödbestämmelserna kunde ge upphov till. Allt var inte helt lätt att förstå och referat-skrivaren avstår därför från att försöka förklara. Det är nog klokast att den som är intresserad kontaktar närmaste skogsstyrelsekontor eller länsstyrelsen för exakta uppgifter utifrån den egna situationen. Men det kan i alla fall konstateras att för den som är intresserad av stöd i ädellövskogsbruket finns för närvarande tre möjligheter:

* De som vill anlägga ädellövskog efter stormen Gudrun kan få stöd för detta. Det krävs dock att Skogsstyrelsen först godkänner planerna. Åtgärderna ska vara utförda och avsynade senast hösten 2010 så när detta läses i Ekbladet är det nog för sent. Hittills (hösten 2009) har ca 1 000 ha ny ädellövskog anlagts med detta stöd.

* Det finns sedan länge ett ”ordinarie” ädellövstöd som administreras av Skogsstyrelsen. Det stödet infördes i samband med att lagstiftningen kring de ädla lövträden ändrades. Stödet kan ses som en kompensation för det förhållandet att man ej längre får ersätta ädellövskog med andra trädslag.

* Inom LBP (Landsbygdsprogrammet) finns en ambition att öka arealen ädellövskog under de kommande åren. Det har därför införts ett stöd till de markägare som vill anlägga ny ädellövskog.

Intresset för dessa svåra frågor var stort och både Per Olof och Anders fick besvara en mängd följdfrågor efter sina in-

ledande betraktelser. Här kom många dråpliga exempel upp till belysning och vi hade säkert kunnat hålla på en betydligt längre stund än den som var avsatt för ämnet. Detta år hade dock exkursionsledningen bestämt sig för att återkomsten till hotellet skulle bli den utlovade så att det fanns tillräckligt god tid för var och en innan årsmöte och middag började. Vi tvingades därför avsluta, tacka Per Olof och Alfred och dra oss tillbaka till fortskaffningsmedlen för att åka den korta biten tillbaka till hotellet.

Marknadsinformation och årsmöte

Årets årsmöte hölls i betydligt bättre lokaler än förra årets. Lokalens ena långsida bestod av en glasvägg med hänförande utsikt över Skövde. Platserna närmast den väggen gick snabbt åt. Årsmötesdeltagarna kom därmed att bli något snedfördelade i lokalen. Då lokalen inte heller gränsade till hotellets bar blev även de akustiska förhållandena betydligt bättre än förra året.

Innan årsmötet tog sin början informerade Anders Ekstrand, till vardags arbetandes på Södra, men också ingående i Ekfrämjandets styrelse och marknadsgrupp om situationen på lövmarknaden. Årsmötet leddes sedan med van hand av Gustav Fredriksson och avlöpte utan större problem. När det gäller några stadgefrågor gav årsmötet styrelsen i uppdrag att återkomma med förslag till nästa årsmöte.

Mot Mölltorp

Exkursionens andra dag hade lövträdsproduktion som tema. Den som välvilligt ställt både sig själv, sin familj och sin fastighet till förfogande för detta tema var Karl-Axel Bergman som även ingår i

Ekfrämjandets styrelse. Vid 8-tiden avgick bussen och ett antal efterföljande bilar mot Mölltorps Gård. I bussen guidade Mona Bergman sällskapet. Hon inledde med att förklara att vi skulle lämna diabasnivån och förflytta oss ner till kalknivån och vidare mot mer magrare marker. Vi passerade industriområden i Skövde där bl.a. alla Volvos motorer produceras. Såg även en del av alla militära anläggningar. Det har tydligen skett en del här sedan Linné passerade 1746 och beskrev Skövde som en "oansenlig plätt". Flera friska almar kunde beskådas och Mona förklarade att man hittills varit förskonade från almsjukan eftersom almsplintborren ännu inte hittat hit. Snart uppenbarade sig Säter kyrka med en historisk bakgrund ända till 1100-talet och där stannade bussen. Här mötte Karl-Axel Bergman med sonen Torbjörn och sonhustrun Anna upp. Karl-Axel hälsade oss välkomna tillbaka till Storsäter, en del av fastighetsinnehavet där man ägnar sig åt ask- och fågelbärsodling. Med "tillbaka" avsåg Karl-Axel att Ekfrämjandet besökte askskogarna här på exkursionen 1995. Sedan förra besöket har dock ett orosmoment dykt upp nämligen askskottsjukan. Karl-Axel förklarade att vi nu först skulle ägna en stund åt döden och senare komma in på livet i form av vitala poppelodlingar. Markförhållandena är synnerligen goda här med rörligt markvatten och mycket förnatillskott från lövfällningen. På fastigheten finns ett hundratal hektar ädellövskog.

Askskott- och almsjuka

Problemet med askskottsjukan har uppmärksamats stort. Just här höll Sveriges Lantbruksuniversitet och Skogsstyrelsen en exkursion på temat i maj 2009. Nu gav Gunnar Björkenor från Skogsstyrelsen en

kort inblick i sjukdomsbilden. Askskottsjukan är en svampinfektion. Svampen tar sig in i stammen där kvistarna utgår. Sjukan har ingen samverkan med någon insekt som är fallet med almsjukan. Angreppet medför att kvistarna dör och nödskott anläggs. Virket tycks klara sig bra. Det finns exempel på utbyte utan anmärkning från askar som stått döda i upp till ett år. Om bara barken finns kvar tycks virket hålla sig friskt. Kanske finns det genetiska faktorer inblandade. Hur ska man annars förklara att visa individer i ett bestånd kan stå helt oskadda? Den fortsatta skötseln av drabbade askbestånd blir därmed helt individinriktad. Huruvida situationen var bättre eller sämre detta år jämfört med året innan rådde viss oenighet inom familjen Bergman.



*Torbjörn Bergman och Hans Kjellin. -
Foto: H. Ulf B. Olsson.*

När det gäller almsjukan är den konstaterad i ett band längs östkusten upp mot Mälaren och på västkusten upp mot Göteborg. Området mellan sjöarna Vänern och Vättern har dock hittills, glädjande nog, förskonats.

Efter en kortare promenad genom den mycket frodiga grönskan där även ett större antal kastanjer visade sig trivas utmärkt blev det en fin övergång från ämnet döden som delvis upptagit diskussionen på denna punkt till den som skulle komma därefter. Det krävdes dock först en förflyttning med bussen.

Rejäl brunch

Efter en kortare transportsträcka anlände exkursionsdeltagarna till nästa exkursionspunkt, också den belägen inom det Bergmanska fastighetsinnehavet. Efter avsittning var det många som undrade om denna exkursionspunkt var en matstation i stället för en skogsexkursion. Längs vägen hade nämligen Hans Kjellin, Ulf Olsson och Bo Persson från Södra assisterad av Skogsstyrelsen dukat upp ett långbord. Här bjöd Södra på kaffe kokat på gammal vis över öppen eld. Men inte nog med det. Här serverades ansenliga mängder burkkokt korv (mycket sinnrik tillagningsmetod). Smörgåsar och kakor i långa banor bjöds också ut. Och det vegetariska alternativet representerades av lådvis med frukt.

Poppel

Väl styrkta som snytbaggas efter vårens näringsgnag kunde exkursionsdeltagarna nu ge sig i kast med ämnet poppelodling. Hans Kjellin (med en yngre poppelodling bakom ryggen) berättade vad man bör tänka på vid nyetablering och Torbjörn

Bergman kompletterade med fältmässiga erfarenheter från beståndet i fonden.

Vid nyanläggning är det mycket viktigt att välja rätt mark. På skogsmark ska man undvika rötkänsliga områden och på åkermark ska man undvika mullrika eller dåligt dränerade jordar. Oavsett var man planterar krävs kraftig markbehandling innan plantering och intensiv ogräsbekämpning efter planteringen. Än så länge är produktionsmålet energived men i delar av Europa även massaved och sågtimmer.

Bland skadegörarna är sorken bland det värsta. Råbockens fejande på stammarna och älgens kalasande på toppskotten är andra problem för poppelodlaren. Problemen bedöms dock inte så

stora att en inhägning av poppelodlingen är absolut nödvändig. Bland det lite mindre skadedjuren kan aspglansbaggen nämnas. Den kan slå ut planteringen i etableringsstadiet. Vid insektsinvasion kan bekämpningsmedel sättas in. Bland metoder att bekämpa sorken nämndes: ”inte skjuta räv”, ”sätta upp sittbrädor och uggleholkar” samt ”dränera väl”. Råbockens fejande bekämpas bäst genom ett ta bort ”inte” och ”räv” i sorkrekommendationen ovan.

Praktiska erfarenheter

Efter kaffestationen och den mer teoretiska föreläsningen förflyttades sällskapet några hundra meter ut i en lite äldre poppelodling som anlagts 1992. Förutom



Efter programpunkten poppelodling avtackades alla informatörer med ädelövbrädor av Ekfrämjandets sekreterare Lars Dahlén. - Foto: H. Ulf B. Olsson.

poppel hade man här även kompletterat med björk. En av popplarna hade fällts och mätts upp. Den visade sig innehålla nästan precis 2 hela skogskubikmeter. En imponerande produktion på 17 år! Poppekn skjuter inte rotskott men väl stubbskott som kan utnyttjas till nästa generation om man inte vill plantera med nytt förädlat material. Efter två till tre generationer kan markens produktionsförmåga behöva hjälp genom gödsling eller askåterföring.

Förutom den goda poppelproduktionen diskuterades björken på platsen. Ett gott råd var att stamkvista björken. Skaffa intyg på åtgärden från Skogsstyrelsen så är förutsättningarna för en hög virkesintäkt i framtiden goda.

Både Hans Kjellin och Torbjörn Bergman hade sammanfattat sina framföranden på ett föredömligt sätt. Exkursionsdeltagarna fick därmed med sig både kunskap och erfarenhet även på papper. De som önskar exemplar av dessa dokument kan vända sig till undertecknad sekreterare.

Kulturell avslutning

Anders Wiborg som hela exkursionen även haft kontroll på de tidsmässiga aspekterna tvingades nu avsluta en diskussion som hade kunnat pågå länge till. Innan avresan tackades Karl-Axel, Mona och Torbjörn Bergman för att de så välvilligt ställt sin fastighet till förfogande.

Ett särskilt tack även till Hans Kjellin med medarbetare för såväl god förplägnad som god information. Även här utdelades några ädellövbrädor som mer påtagligt bevis på Ekfrämjandets uppskattning.

Det var nu dags för exkursionens mera andliga del, ett besök i Varnhems kyrka. Anders hade för detta besök vidtalat en av kyrkans guider (och Skogsstyrelsen stod för kostnaden). Med berget i ryggen, utsikt över slätten åt väster och med en livgivande bäck rinnande genom området anlade cisterciensermunkar den ursprungliga klosterbyggnaden kring 1150-talet. Sällskapet fick en grundlig genomgång av klosterkyrkans historia såväl i de närmaste omgivningarna utanför kyrkan som i själva kyrkobyggnaden.

Efter denna rundvandring återstod bara en enklare lunch i Klostergårdens café innan det var dags att sätta punkt för 2009 års exkursion. Solen strålade och det var inte helt fel att sitta ute i trädgården. Här avtackades Anders Wiborg som på ett utmärkt sätt svarat för planering och genomförandet av exkursionen. Anders förärades en ädellövbräda av största storleken som tack för sin insats.

*

På Ekfrämjandets hemsida

www.ekframjandet.se

finns ett bildreportage om exkursionen 2009.